

FERRUCCIO BUSONI

(1866.-1924.)

igor peteh

Nakon 160 godina od rođenja Ferruccia Busonija njegovu ostavštinu, na žalost, ne baštinimo na način na koji on to zaslužuje. Razlozi su mnogobrojni, a među njima su najvažnija turbulentna društvena zbivanja i dva svjetska rata.

Ferruccio Busoni je nakon Franza Liszta bio jedan od najistaknutijih pijanista svog vremena. Značaj njegova djelovanja nadilazi osobnu uspješnu karijeru koncertnog pijanista. Djelovao je kao skladatelj, dirigent, glazbeni pisac i klavirski pedagog. Na području notnih izdanja Busoni je ostavio najupečatljivije tragove svog djelovanja jer za njega znaju gotovo svi učenici i nastavnici klavira.

Ferruccio Busoni rođen je u Empoli u Italiji 1866. godine. Njegovi roditelji - profesionalni glazbenici, u najranijoj su dobi uočili izniman glazbeni dar svoga sina i ta je okolnost bila od presudne važnosti za njegov brzi profesionalni uspon i sjajnu karijeru. Busoni je bio pravi glazbeni „wunderkind“ i imao je gotovo nadnaravni glazbeni dar, izvrsnu memoriju, nenadmašne motoričke sposobnosti i briljantnu glazbenu inteligenciju. U dobi između devet i jedanaest godina već je ozbiljno koncertirao. U Beču ga je čuo najveći i najstroži onodobni glazbeni kritičar, Eduard Hanslick. Njega su se svi bojali, pripisavši mu zaslugu da je formirao i usmjeravao glazbene stavove bečke elite. Poslovično oštar, hladni i rigidni Hanslick učinio je iznimku i oduševljeno pohvalio Busonija.

Nakon toga su se Busoniju otvorila vrata mnogih koncertnih dvorana u Europi. Počela je blistava koncertantna, pedagoška i skladateljska karijera mladog glazbenika. Jedna od glazbenih meka bio je Helsingfors, današnji Helsinki. Busoni je u Helsinkiju Jeana Sibeliusa i s njime se sprijateljio. Uslijedile su koncertne turneje Europom, Rusijom i Amerikom.

Ferruccia Busonija je *fin de siècle* zatekao u najplodnijem razdoblju života. Baštinio je stilsku ostavštinu kasnog romantizma XIX. stoljeća na čijim se temeljima školovao, istodobno gledajući u neizvjesnost nadolazećeg XX. stoljeća. Međutim, početak XX. stoljeća, koje je u povijest ispratilo romantizam, nije formiralo jedinstveni novi stil već mješavinu glazbeno-stilskih stremljenja koja su se istodobno i međusobno preplitala i prožimala. Njih će zastupati snažne skladateljske osobnosti s vrlo malo ili uopće bez sljedbenika. To su bili Giuseppe Verdi, Sergej Rahmanjinov, Igor Stravinski, Max Reger, Anton Webern, Arnold Schonberg, Bela Bartok, Claude Debussy, Maurice Ravel, Gustav Mahler... Sve su to bili Busonijevi suvremenici čiji je značaj bio presudan za kasniji razvoj glazbe u XX. stoljeću.

Mladi Busoni počeo je skladati u kasno-romantičnom stilu. Franz Liszt i Richard Wagner su još djelovali kad se on rodio, a zameci novih glazbenih stremljenja tek su bili na pomolu. Ipak, čini se da Busonijev skladateljski opus nije ostavio značajnijeg traga u budućem vremenu. Ako je suditi po učestalosti spominjanja Busonijeva imena, ono se najvećma veže uz njegovu transkripciju Bachove "Chacone za klavir", koja mu je donijela i najveću slavu.

Godine 1893. Busoni se vraća u Berlin, koji je i tada bio mjesto susreta europskih kultura, dinamičan grad i neodoljiva urbana meka koja je privlačila umjetnike iz cijelog svijeta. Berlin je Busoniju postao dom i baza iz koje je poduzimao brojne iscrpljujuće turneje i gdje je čuo Verdijevu operu „Falstaff“. To ga je kao opernog skladatelja, uz to još i Talijana po nacionalnosti, ponukalo na neugodno preispitivanje vlastite umjetničke i nacionalne savjesti. Mučilo ga je to što je napustio svoju rodnu Italiju i priklonio se paneuropskim vrijednostima nauštrb vlastite, sjajne nacionalne glazbene baštine, s kojom se izravno suočio slušajući velikog sunarodnjaka Verdija. Mučen osobnim sumnjama i dvojabama, htio se i obratiti Verdiju, ali za to nije smogao snage.

U Berlinu Busoni naporno radi, no ugled i novce mu ponajviše donose turneje, a on, pun mladenačke energije, svojim originalnim pijanističkim interpretacijama „izaziva“ stručnu glazbenu javnost sklonu tradiciji koju je najviše iritirala činjenica što mu se nije mogla osporiti temeljita glazbena naobrazba i besprijekorna tehnika. Pijanističkim umijećem Busoni je bio superioran velikoj većini glazbenika tog vremena. Jedan od vrhunaca u karijeri bila je 1911. godina kada je izveo recital sa zahtjevnim Lisztovim „Transcendentalnim etidama“.

Ipak, Busoni sâm sa sobom još uvijek nije bio zadovoljan jer je smatrao da nije ostvario svoje skladateljske potencijale koje je gušila njegova koncertna karijera.

Neposredno prije Prvog svjetskog rata održao je niz koncerata u sjevernoj Italiji. Štoviše, na poziv Bolonjskog sveučilišta, Busoni je pristao ondje predavati, ali se ubrzo razočarao. Drevni grad Bolonja, u kojem je

osnovano najstarije sveučilište na svijetu, bio je za glazbenika Busonijeva kalibra u ono vrijeme tijesna provincija. Približavanje Prvog svjetskog rata ubrzalo je Busonijevo napuštanje Bologne. Kada je rat počeo, Busoni je, kao i mnogi ljudi, bio primoran na nasilne i radikalne promjene u svom životu. Rješenje je našao zatraživši dulje odsustvo s posla, tzv. *sabbatical leave*. Kad mu je odobreno, odmah je otišao na koncertnu turneju u Sjedinjene Države. Ponovno je trpio prigovor savjesti jer je znao da to nije domoljubni potez vrijedan poštovanja. Ali, time je izbjegao ratni pakao za koji nitko u Europi nije znao koliko će trajati. Bilo je kao i uvijek do tada: dok rat traje, muze šute!

Nakon turbulentnih ratnih godina Busoni se ponovno vratio u Berlin. Za njegov konačni povratak zaslužan je bio njegov bivši učenik Leo Kestenberg koji mu je obećao pomoć u postavi na scenu njegovih opera „Die Brautwahl“, „Turandot“ i „Arlecchino“ za koje je Busoni napisao i libreta.

Putujući po svijetu Busoni je upoznao neke od najznačajnijih osoba prve polovice XX. stoljeća - Stefana Zweiga, Jamesa Joycea, Igora Stravinskog i druge. Oni su bili ljudi „od pera i riječi“, odlični sugovornici i polemičari uz koje je Busoni brusio i oblikovao svoje stavove o glazbenoj interpretaciji i esteticima. Zanimljivo je da su Busonija, unatoč njegovim suvremenim interpretacijama, zbog strogosti i dosljednosti ipak smatrali glazbenim puritancem i konzervativnim zakonodavcem glazbe.

Kasnije se pokazalo da je Busoni prvi zastupao stav da su bitna pranačela interpretacije i glazbe sadržana u djelima prvih velikih pijanista - J. S. Bacha i L. van Beethovena, ali u suvremenom smislu tog pojma.

Prema Busoniju, njihova rješenja nisu konačna, već su tek početak istraživanja u interpretaciji. S druge pak strane, Busoni je bio uvjerenja da je skladateljeva inspiracija neprenosiva na papir, iako je papir nužni posrednik između izvođača i autora. Gubitak dijela skladateljevih zamisli kroz notni zapis na papiru je nužnost s kojom se moramo pomiriti, a „prazninu“ će s punom slobodom izražavanja popuniti tonska fantazija vrsnog interpreta u bezbroj individualnih inačica.

U Busonijevo vrijeme još nije bilo načina da se koncertna praksa sačuva pomoću audio ili video snimki. Zato se znanje iskusnog učitelja jedino moglo prenijeti neposredno s učitelja na učenika. No, svi oni koji žele učiti glazbu, nemaju za to priliku niti imaju dovoljno novca. Zbog tih, ali i drugih razloga, Busoni je do 1922. godine u svojim brojnim esejima detaljno objašnjavao načela glazbene interpretacije i estetike u kojima je analizirao bit i duh glazbe u povijesnom kontekstu, ali i kontekstu vremena u kojem je živio. U tim je esejima, kao i kroz svoju koncertnu djelatnost, nastojao pomiriti izvođačku inovativnost s tradicijom. S današnje točke gledišta, indikativno je da Busonijevo djelo živi više kroz njegove sljedbenike nego kroz njegova djela. Zbog spoznaje razmjera značaja Busonijeva djela i rada u Bolzanu je 1949. godine pokrenuto ugledno pijanističko natjecanje koje nosi njegovo ime.

Busoni je mogućnosti i prirodu zvuka klavira poznao u svim njegovim detaljima. Jedan od najvećih profesionalnih izazova bila mu je glazba Johanna Sebastiana Bacha. Busoni je Bacha pedagoški detaljno obradio u izdanjima za učenike i studente. Također je transkribirao Bachova djela koja nisu pisana izvorno za klavir. Njegove transkripcije

Bachovih orguljskih djela za klavir, osobito korali, postali su gotovo sinonim za pojam transkripcije. Važan dio Busonijevih transkripcija Bachove glazbe odnosi se na korale za orgulje koje je Busoni transkribirao za klavir. Neusporedivo više od Busonija, transkripcijama i parafrazama djela raznih skladatelja bavio se Franz Liszt, ali mu Busoni, sudeći po učestalosti izvođenja njegovih transkripcija, ravnopravno stoji uz bok. Među Busonijevim klavirskim transkripcijama Bachove glazbe najistaknutije mjesto zauzima veličanstvena „Chacona“ koju je Bach originalno skladao u sklopu svoje „Partite u d-molu za solo violinu“, BWV 1004. Busoni je tu Bachovu „Chaconu“ transkribirao za klavir u raskošnoj harmonizaciji i na izrazito virtuozan način da je postao suskladateljem „Chaccone“ .

Ostavština briljantnih instruktivnih izdanja djela za klavir Johanna Sebastiana Bacha Busonijeva je značajna i neprolazna zasluga. Ona prati svakog pijanistu, od „Dvoglasnih invencija“ do „Dobro ugođenog klavira“, odnosno, od učeničkih dana pa do njegova konačna formiranja. Busoni je sve Bachove note za klavir koje je pedagoški priredio za (male) pijaniste opremio savjetima i komentarima. Te note sadrže izravne i detaljne upute za sviranje, od prstomete, preko tretiranja ukrasa, do pojašnjenja kontrapunktskih postupaka i opisa oblika polifone kompozicije. Zato su Busonijeva izdanja nezaobilazna literatura svakog pijanista.

Na kraju spomenimo da je kod njega kompoziciju i klavir učio mladi Svetislav Stančić. U tom smislu je Busoni za hrvatsku glazbu značajna osoba! Stančić će kasnije izgraditi sebe u najznačajnijeg hrvatskog klavirskog pedagoga i stvoriti ono što se još uvijek neslužbeno zove Zagrebačka pijanistička škola